

Jarosław Wołkonowski

- ▶ Uniwersytet w Białymstoku – Filia UwB w Wilnie
(University of Białystok – Branch in Vilnius; Lithuania)
- ▶ e-mail: wolkonowski@uwb.edu.pl
- ▶ ORCID: 0000-0001-8152-4508

Aleksander Waszkiewicz

- ▶ Europejski Uniwersytet Humanistyczny w Wilnie
(European Humanities University; Vilnius, Lithuania)
- ▶ e-mail: alexander.vashkevich@ehu.lt
- ▶ ORCID: 0000-0003-1886-4010

Łukasz Wardyn

- ▶ Europejska Fundacja Praw Człowieka
(European Foundation of Human Rights; Vilnius, Lithuania)
- ▶ e-mail: l.wardyn@efhr.eu
- ▶ ORCID: 0009-0008-9265-7988

DOI: 10.15290/mhi.2025.24.02.13

NOWE ROZWIĄZANIA A PROBLEMY PISOWNI IMION I NAZWISK MNIEJSZOŚCI POLSKIEJ NA LITWIE W ŚWIELE PRAWA KRAJOWEGO I MIĘDZYNARODOWEGO

Abstrakt

Imię i nazwisko są nieodłączną częścią identyfikacji osoby, a pisownia imienia i nazwiska obywatela w oficjalnych dokumentach świadczy też o polityce kraju wobec jego obywateli. Identyfikacja osoby związana jest z narodowością, do której ta osoba się zalicza, jak również z wymogami prawa państwa, tradycją tego kraju oraz normami prawa międzynarodowego, które regulują prawa człowieka.

Na początku lat 90. Rzeczpospolita Polska i na nowo odrodzona Republika Litewska znalazły się w nowej przestrzeni geopolitycznej. Do władzy w obu krajach doszły demokratyczne siły polityczne dążące do zachodniego systemu wartości, którego fundamentem są prawa człowieka. Zarówno w Polsce, jak i na Litwie mieszkała znaczna liczba osób należących odpowiednio do litewskiej i polskiej mniejszości narodowej, prawa których należało określić według norm europejskich standardów. Pisownia imion i nazwisk mniejszości polskiej na Litwie i mniejszości litewskiej w Polsce jest jedną z ważniejszych w tym zespole praw mniejszości narodowych. Dlatego też zagadnienie to znalazło się zarówno w Deklaracji o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy między Rzeczpospolitą Polską i Republiką Litewską, podpisanej 13 stycznia 1992 roku, jak i w Traktacie o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, ratyfikowanym 13 października 1994 roku. Polska i Litwa ratyfikowały programowy dokument prawny – Konwencję ramową o ochronie mniejszości narodowych¹ – i kilka innych, które odwoływały się też do uszanowania prawa mniejszości narodowych w kwestii pisowni imienia i nazwiska w oficjalnych dokumentach.

Jednocześnie ewidentny jest trend podkreślający fundamentalne znaczenie języka państwowego w obu krajach i każda próba wprowadzenia dodatkowych liter i znaków diakrytycznych potencjalnie oceniana jest jako pewne iluzoryczne zagrożenie dla języka państwowego. Polska uporała się z tym problemem, mimo skomplikowanej i często wręcz tragicznej historii relacji z sąsiadującymi krajami, i przyjęła stosowne rozwiązania prawne zezwalające na oryginalną pisownię imion i nazwisk. Litwa jest na drodze ku rozwiązaniu tego problemu, ale droga ta nie jest ani prosta, ani łatwa do przewidzenia. W ostatnich prawie 20 latach to właśnie wyroki sądowe, międzynarodowe i krajowe w znacznej mierze przyczyniły się do zmian w postrzeganiu tego fenomenu zarówno przez samych obywateli, jak i sędziów oraz prawodawców.

Słowa kluczowe: Litwa, Polska, mniejszość polska na Litwie, pisownia imion i nazwisk, dyskryminacja

NEW SOLUTIONS AND THE PROBLEMS OF SPELLING THE FORENAMES AND SURNAMES OF THE POLISH MINORITY IN LITHUANIA IN THE LIGHT OF NATIONAL AND INTERNATIONAL LAW

Abstract

The name is an integral part of a person's identification, and the spelling of a citizen's name in official documents is also indicative of a country's policy towards its citizens.

¹ Konwencja Ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r. (Dz.U. 2002 nr 22 poz. 209).

A person's identification is linked to the nationality to which that person belongs, as well as being linked to the requirements of the law of the country, the traditions of that country and the norms of international law governing human rights.

At the beginning of the 1990s, the Republic of Poland and the newly revived Republic of Lithuania found themselves in a new geopolitical space. Democratic political forces came to power in both countries, striving for a Western system of values with human rights as its foundation. Both Poland and Lithuania were home to significant numbers of people belonging to the Lithuanian and Polish national minorities respectively, whose rights needed to be defined according to the European standards. The spelling of the names and surnames of the Polish minority in Lithuania and the Lithuanian minority in Poland is one of the most important in this set of national minority rights. Therefore, this issue was included both in the Declaration on Friendly Relations and Good-Neighbourly Cooperation between the Republic of Poland and the Republic of Lithuania signed on 13 January 1992, and in the Treaty on Friendly Relations and Good-Neighbourly Cooperation ratified on 13 October 1994. Poland and Lithuania ratified the legal document Framework Convention for the Protection of National Minorities and several others, which also referred to respecting the right of national minorities to spell their name in official documents.

On the other hand, a trend emphasizing the fundamental importance of the state language in both countries is evident and any attempt to introduce additional letters and diacritical marks is potentially assessed as some illusory threat to the state language. Poland has dealt with this problem, despite a complicated and often even tragic history of relations with its neighbors, and has adopted relevant legislation allowing for the original spelling of names and surnames. Lithuania is on the way to solving this problem, but the path is neither straightforward nor easy to predict. Over the past almost 20 years, it is the court judgements, international and domestic, that have largely contributed to changes in the perception of this phenomenon by citizens themselves, judges and legislators alike.

Keywords: Lithuania, Poland, Polish minority in Lithuania, spelling of names and surnames, discrimination

1. Wprowadzenie

Zagadnienie pisowni imion i nazwisk jest związane z pewnymi normami historycznymi danego kraju, ale też jest nieodłączną częścią praw człowieka poprzez normy prawa międzynarodowego. Problem ten z jednej strony zawiera dążenie do określonej

unifikacji poprzez prawo krajowe, z drugiej zaś strony – standardy międzynarodowe wymuszają przestrzeganie praw człowieka w prawie krajowym. Zagadnienie pisowni imion i nazwisk po 1990 roku stało się aktualne dla polskiej mniejszości narodowej na Litwie, kiedy Litwa odzyskała niepodległość.

Model pisowni imienia i nazwiska Polacy na Litwie odbierają jako znak swej tożsamości, ale z drugiej strony niektórzy politycy litewscy widzą w tym zagrożenie. Po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych władze polskie ciągle zgłaszają stronie litewskiej postulat odnoszący się do konieczności uregulowania zgodnie z prawem międzynarodowym oryginalnej pisowni imion i nazwisk Polaków na Litwie. Po pierwszych nieudolnych próbach (o tym szerzej poniżej) z ubiegłego stulecia dopiero na początku 2022 roku Litwa przyjęła okrojony model (bez znaków diakrytycznych) pisowni imion i nazwisk litewskich Polaków. Do 2025 roku skorzystało z tej możliwości około 500 Polaków, którzy nie mają w imieniu i nazwisku znaków diakrytycznych². Nie wszystkie litewskie instytucje państwowe zgadzają się na wprowadzenie znaków diakrytycznych do języka, co uniemożliwia wpisanie imienia i nazwiska w oryginalnej pisowni. Dochodzi na tej płaszczyźnie do nowych problemów i napięć³.

Celem niniejszego artykułu jest analiza problematyki zapisu imion i nazwisk osób należących do polskiej mniejszości narodowej na Litwie w świetle prawa krajowego i międzynarodowego. Szczególny nacisk położono na: (1) ewolucję regulacji ustawowych i praktyki administracyjnej; (2) znaczenie prawne i tożsamościowe form zapisu nazwisk; (3) orzecznictwo krajowe i międzynarodowe oraz jego konsekwencje dla ochrony praw mniejszości; (4) identyfikację luk normatywnych i praktycznych oraz rekomendacje legislacyjne i orzecznicze zmierzające do ich likwidacji.

² Projektas Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo Nr. XIV-903 3 ir 4 straipsnių pakeitimo įstatymas, Priedas 2 [tłum. Projekt ustawy o zmianie art. 3 i 4 ustawy nr XIV-903 o pisowni imion i nazwisk w dokumentach, Załącznik 2], <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/1e974fe0f01f11ef8e36d3cb9a713df7?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=9fd371bc-2333-4283-97a3-f74681c7575c> (dostęp: 10.07.2025).

³ Lietuvių Kalbos Instituto Mokslo Tarybos išvada [tłum. Wniosek Rady Naukowej Instytutu Języka Litewskiego], https://lki.lt/wp-content/uploads/2024/03/LKI_Mokslo_tarybos_isvada_2024-03-05.pdf (dostęp: 26.10.2025).

2. Pierwsze próby rozwiązań pisowni imion i nazwisk na Litwie

W ostatnich miesiącach istnienia Litewskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej Rada Najwyższa tej republiki przyjęła w dniu 29 listopada 1989 roku ustawę o mniejszościach narodowych Republiki Litewskiej (dalej „ustawa”). Zawierająca 10 artykułów ustawa nic nie mówiła o pisowni imion i nazwisk mniejszości narodowych, ale w artykule 2 stwierdzała, że sowiecka Litwa gwarantuje mniejszościom narodowym „prawo do państwowego wsparcia dla rozwoju kultury narodowej i edukacji; prawo do edukacji w języku ojczystym, z zapewnieniem przedszkoli, klas i szkół ogólnokształcących oraz szkolenia nauczycieli i wychowawców; prawo do prasy i informacji w języku ojczystym; [...] prawo do członkostwa w krajowych organizacjach kulturalnych; prawo do kontaktów kulturalnych z rodakami poza granicami Republiki”.

Z kolei artykuł 4 głosił, że „Ludzie różnych narodowości komunikują się ze sobą w preferowanym przez siebie języku. Litewski jest językiem używanym w instytucjach państwowych i innych. Kierownicy instytucji mających regularny kontakt z ludnością zapewniają, że ludzie są obsługiwani w języku litewskim oraz, w stosownych przypadkach, w języku większości ludności danego obszaru”, a artykuł 8 konkretyzował: „Każdy obywatel Litewskiej SRR, otrzymując paszport, swobodnie wybiera swoją narodowość na podstawie obywatelstwa swoich rodziców lub jednego z nich. Nikt nie może być zmuszany do udowadniania swojej narodowości”. W ustawie nie zdefiniowano pojęcia „mniejszość narodowa” ani nie określono, jakie mniejszości są na Litwie⁴.

Ustawa została znowelizowana zaraz po ogłoszeniu przez Litwę przywrócenia niepodległości i po krwawych wydarzeniach z 13–29 stycznia 1991 roku Sejm Republiki Litewskiej przyjął pięć poprawek. Jedna z nich dotyczyła artykułu 4 i dawała możliwość wprowadzenia używania lokalnego języka: „W administracyjnych jednostkach terytorialnych o zwartej populacji mniejszości narodowej język mniejszości (lokalny) będzie używany w lokalnych instytucjach i organizacjach obok języka urzędowego”.

Kolejny punkt nowelizacji pozwalał na używanie w takich jednostkach napisów informacyjnych w języku mniejszości: „Znaki informacyjne mogą być w języku

⁴ Tautinių mažumų įstatymas [tłum. Ustawa o mniejszościach narodowych], <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1A5E1EE24CAE> (dostęp: 1.05.2025).

mniejszości narodowej (lokalnym) oprócz języka litewskiego”⁵. Nowelizacja nie precyzowała kryteriów „zwartej populacji” mniejszości narodowej, jak również nie wskazywała, których mniejszości ta ustawa dotyczyła. Dwa dni później Sejm Republiki Litewskiej podjął postanowienie odnośnie do pisowni imion i nazwisk: „2. W paszporcie obywatela Republiki Litewskiej imiona i nazwiska osób narodowości innej niż litewska wpisuje się literami litewskimi. Na pisemny wniosek obywatela imię i nazwisko wpisuje się w określonej formie: (a) wymawiane i niegramatyzowane (bez litewskich końcówek); lub (b) wymawiane i gramatyzowane (z litewskimi końcówkami)”⁶.

„Gramatyzowane” imiona i nazwiska z litewskimi końcówkami (faktycznie lituanizowane) w rodzaju męskim kończą się na *is* lub *us*, zaś w rodzaju żeńskim *ytė* lub *utė* (po zawarciu związku małżeńskiego – *ienė*). Państwowa Komisja Języka Litewskiego przyjęła odrębne zasady pisowni imion i nazwisk mniejszości polskiej⁷. Powyższe akta prawne narzucały rozwiązania pisowni imion i nazwisk oraz kreowały nacjonalistyczny klimat doktryny prawnej względem polskiej mniejszości na Litwie.

Problem pisowni imion i nazwisk na Litwie zauważony został przez nowe władze RP po zmianach jakie nastąpiły w Polsce po 1989 roku. 7 września 1990 roku w Senacie RP miała miejsce dyskusja na temat polityki wschodniej RP. W swym wystąpieniu minister spraw zagranicznych Krzysztof Skubiszewski odniósł się do praw mniejszości polskiej na Litwie, **odnotowując potrzebę opieki państwa polskiego nad Polakami na Litwie: „[...] musimy zwrócić uwagę na to, że Litwa, która chce z nami współpracować i my tej współpracy bardzo intensywniej także chcemy, mimo, że od pół roku ma u siebie demokrację wewnętrzną nie uczyniła nic, jeśli chodzi o poprawę sytuacji grupy polskiej, ludności polskiej. A tam jest potrzebny postęp, postęp w szkolnictwie, język polski jako urzędowy nie tylko w samorządzie, ale przed państwowymi organami**

⁵ Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymo pakeitimo [tłum. Ustawa o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych Republiki Litewskiej], <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FA6EB37037F3> (dostęp: 1.05.2025).

⁶ Nutarimas dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase [tłum. Postanowienie w sprawie wpisywania imion i nazwisk do paszportu obywatela Republiki Litewskiej], <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A0DD1190CAE9> (dostęp: 1.05.2025). Działała do 1 maja 2022 roku.

⁷ Lietuvos lenkų pavardžių ir vardų rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase taisyklės [tłum. Zasady wpisywania polskich nazwisk i imion do paszportu obywatela Republiki Litewskiej] <https://www.vlkk.lt/aktualiausios-temos/svetimvardziai/perrasa-is-lenku-kalbos> (dostęp: 2.07.2025).

i instytucjami w tych okęgach, gdzie jest bardzo duío Polaków”⁸. W pierwszej połowie stycznia 1991 roku władze RP przyjęły oświadczenie potępiające przemoc sowiecką z 13 stycznia⁹, a 26 sierpnia 1991 roku Polska uznała niepodległość Litwy i 5 września 1991 roku kraje nawiązały stosunki dyplomatyczne¹⁰.

Kilka miesięcy później, w dniu 13 stycznia 1992 roku, została podpisana przez ministrów spraw zagranicznych Krzysztofa Skubiszewskiego i Algirdasa Saudargasa Deklaracja o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy między Rzecząpospolitą Polską i Republiką Litewską¹¹ (dalej „deklaracja”). Nastąpiło to podczas oficjalnej wizyty ministra Skubiszewskiego 12–14 stycznia 1992 roku na Litwie. Deklaracja zawierała preambułę i 10 artykułów. W artykule 3, który jest najobszerniejszy, omówiono prawa mniejszości polskiej na Litwie i mniejszości litewskiej w Polsce. Strony zobowiązały się do kierowania się normami europejskimi w swej polityce wobec tych mniejszości. Odnotowano, że mniejszości te będą lojalnymi obywatelami wobec państw, w których mieszkają. Odnotowano też, że Polska i Litwa będą dążyć do stworzenia mniejszości polskiej na Litwie i litewskiej w Polsce możliwości pełnego zaspokojenia potrzeb językowych, kulturalnych, religijnych i oświatowych, włącznie z nauką w języku ojczystym, oraz zobowiązały się do **zagwarantowania prawa używania przez osoby należące do mniejszości narodowych ich imion i nazwisk w brzmieniu i pisowni języka ojczystego**.

Ostatni 10 artykuł zapowiadał, że zasady niniejszej deklaracji zostaną rozwinięte w przyszłym traktacie. Przewodniczący Sejmu Republiki Litewskiej Vytautas Landsbergis w wywiadzie dla agencji informacyjnej ELTA odnotował, że sytuacja polskiej mniejszości na Litwie uległa poprawie¹². Wart podkreślenia jest fakt zapisu w deklaracji, że mniejszość polska na Litwie otrzymała możliwość zapisu do oficjalnych dokumentów w języku ojczystym swych imion i nazwisk.

⁸ *Zbiór Dokumentów*, PISM, Warszawa, 3/1991, s. 23.

⁹ *Zbiór Dokumentów*, PISM, Warszawa, 1/1992, s. 13–15.

¹⁰ R. Jakimowicz, *Polityczne aspekty stosunków polsko-litewskich w latach 1991–2003*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie” 2006, nr 706, s. 43–59, 43–44; <https://www.urm.lt/pl/aktualnosci/1848/l.-linkevicius-litwa-i-polska-powinny-byc-razem-w-celu-obrony-wolnosci-i-wzmocnienia-naszego-bezpieczenstwa-narodowego:42155> (dostęp: 2.07.2025).

¹¹ *Zbiór Dokumentów*, PISM, Warszawa, 3/1992, s. 35–40.

¹² *W imię dobrosąsiedzkich stosunków*, ELTA, „Kurier Wileński” z 15 stycznia 1992 r., nr 9, s. 3.

W praktyce niestety było zupełnie inaczej – w lipcu 1992 roku Jarosław Wołkonowski, przyjmując obywatelstwo litewskie, wypełnił kwestionariusz i wpisał w nim imię i nazwisko z polskimi znakami diakrytycznymi: „Jarosław Wołkonowski” – w pisowni języka ojczystego, jak to podpisali dwaj ministrowie. Niestety odmówiono mu przyjęcia takiego podania i tłumaczono, że takich liter jak „w” oraz „ł” nie ma w alfabecie litewskim. Na nic zdały się tłumaczenia, że w korytarzu urzędu jest znak „WC” – Jarosław Wołkonowski zmuszony został zlituanizować zarówno imię – „Jaroslav”, jak i nazwisko – „Volkonovski”. Kiedy po dwóch tygodniach odbierał paszport, protestując przeciw takiemu stanowi rzeczy, podpisał się w nowym paszporcie w formie drukowanych liter nazwiska z polskimi znakami diakrytycznymi – „WOŁKONOWSKI”, co wywołało konsternację urzędnika. Pozwolono mu na taki zapis, gdyż akty wykonawcze RL nie precyzowały użycia znaków diakrytycznych w podpisie właściciela paszportu – taki stan pozostał do dzisiaj¹³.

Przykład ten pokazuje, że politycy litewscy i polscy podpisali międzynarodowy akt prawny – deklarację – ale strona litewska nie zamierzała go respektować. Można było mieć nadzieję, że kolejne lata współpracy litewsko-polskiej i strategicznego partnerstwa obu państw rozwiążą ten problem, ale po stronie litewskiej ciągle nie było woli politycznej.

Prace nad projektem Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzonego w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 roku (dalej „traktat”), który miał być poszerzoną wersją deklaracji, trwały ponad dwa lata, od stycznia 1992 do lutego 1994 roku¹⁴. W traktacie znalazła się grupa artykułów (13–16) omawiających prawa polskiej mniejszości narodowej na Litwie i litewskiej mniejszości narodowej w Polsce, w tym kwestię pisowni imion i nazwisk mniejszości polskiej na Litwie i mniejszości litewskiej w Polsce¹⁵.

¹³ W końcu korytarza na drzwiach zamiast „WC” był napis po litewsku „TUALETAS” [tłum. TOALETA].

¹⁴ *Trisdešimt antrasis posėdis, 1994 m. gegužės 19 d.* [tłum. Trzydzieste drugie posiedzenie, 19 maja 1994 r.], https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/TAIS.238797/#zysma_4s32posutrat (dostęp: 2.07.2025).

¹⁵ Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r. (Dz.U. 1994 nr 15, poz. 71).

18 marca 1994 roku ministrowie spraw zagranicznych obu państw paraflowali tekst traktatu, zaś 26 kwietnia 1994 roku w Wilnie podpisali go prezydenci obu krajów. Proces ratyfikacji traktatu w Sejmie RL był trudny z powodu oporu kilku frakcji litewskich. Łatwiej przebiegał w Sejmie RP, gdzie wszystkie koła parlamentarne udzieliły poparcia. Tego samego dnia – 13 października 1994 roku – traktat został ratyfikowany jednomyślnie przez Sejm RP i większością głosów przez Sejm RL¹⁶. Katalog praw polskiej mniejszości narodowej na Litwie i litewskiej mniejszości narodowej w Polsce zawarty jest w artykule 14.

Porównując zapisy artykułu 3 deklaracji i 14 artykułu traktatu, widzimy zasadniczą różnicę – jeżeli w deklaracji była zawarta możliwość pisowni imion i nazwisk dla mniejszości polskiej na Litwie i mniejszości litewskiej w Polsce w **brzmieniu i pisowni języka ojczystego**, to w traktacie zostawiono **tylko zapis „w brzmieniu”**. Jest to bardzo duże niedopatrzenie polskiej dyplomacji, gdyż zapisanie takiego nazwiska jak Gwóźdź czy Rekść „w brzmieniu” litewskimi literami jest niemożliwe. Zapis w języku oryginalnym zapewniał taką możliwość. Kolejny zapis, że „szczegółowe regulacje dotyczące pisowni imion i nazwisk zostaną określone w odrębnej umowie” został niewykonany – taka umowa nie została zawarta w ciągu ponad 30 lat (1994–2025), co uniemożliwia polskiej mniejszości na Litwie zapisywanie imienia i nazwiska z polskimi znakami diakrytycznymi.

Inaczej sprawa wygląda w przypadku realizacji tego prawa przez mniejszość litewską w Polsce – może ona już od kilkunastu lat z tego skorzystać i zapisać litewskie imię i nazwisko w dokumentach RP z litewskimi znakami diakrytycznymi i z tego korzystać¹⁷. Pozostaje pytanie, dlaczego wobec takiej sytuacji nie została podpisana dwustronna umowa między Polską i Litwą o pisowni w języku ojczystym imion i nazwisk mniejszości polskiej na Litwie? Z drugiej strony granicy Polska wywiązała się z tego zobowiązania – nie wykonała tego zobowiązania Litwa.

¹⁶ J. Wołkonowski, *Trudna droga do polsko-litewskiego traktatu – próba podsumowania*, [w:] „Miscellanea Historico-Iuridica” 2024, t. 23, z. 2, s. 240–246.

¹⁷ Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. 2005 nr 17 poz. 141); *Urzędowy Rejestr Gmin, w których jest używany język pomocniczy*, <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/urzedowy-rejestr-gmin-w-ktorych-jest-uzywany-jezyk-pomocniczy2> (dostęp: 10.07.2025).

Jeszcze podczas procesu ratyfikacji traktatu w Sejmie RL poseł Artur Płocki zadał pytanie, dlaczego w traktacie wpisano punkt o przyszłej umowie dotyczącej pisowni imion i nazwisk i zrezygnowano z zapisu „w pisowni języka ojczystego”, jak było w deklaracji. Na to wiceminister spraw zagranicznych Litwy Vladislovas Domarkas odpowiedział: „Deklaracja z 1992 r. stanowiła, że mniejszości narodowe będą miały prawo do pisowni swoich imion i nazwisk w oficjalnych dokumentach, zarówno pod względem brzmienia, jak i pisowni. Oznaczałoby to, że każda mniejszość narodowa miałaby również prawo do posiadania paszportu w alfabecie narodowości języka, którym się posługuje. Ostatecznie strona polska również zdała sobie sprawę, że ten wymóg jest, powiedziałbym, nieracjonalny, i obecne brzmienie jest, jak widać, dźwiękowe”¹⁸.

Strona litewska świadomie wprowadziła w błąd stronę polską, gdyż traktat określił prawa mniejszości polskiej na Litwie i mniejszości litewskiej w Polsce, ale nie dotyczył innych mniejszości, na przykład pisowni imion i nazwisk mniejszości rosyjskiej czy białoruskiej na Litwie. Taki zapis uniemożliwił rozwiązanie problemu pisowni imion i nazwisk polskiej mniejszości na Litwie.

Podobnie wygląda sytuacja z artykułem 15 traktatu. W nim strony „rozważą dopuszczenie używania języka mniejszości narodowych przed swymi urzędami, szczególnie zaś w jednostkach administracyjno-terytorialnych, w których dużą część ludności stanowi mniejszość narodowa”. To jest nowe postanowienie, które jest zrealizowane dla mniejszości litewskiej w Polsce w formie języka pomocniczego w gminie Puńsk, zaś władze Litwy nie godzą się na takie rozwiązanie dla mniejszości polskiej na Litwie¹⁹.

¹⁸ *Trisdešimt antrasis posėdis 1994 m. gegužės 19 d.* [tłum. Trzydzieste drugie posiedzenie, 19 maja 1994 r.], https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/TAIS.238797/#zyma_4s32posutrat (dostęp: 2.06.2025).

¹⁹ Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. 2005 nr 17 poz. 141); *Urzędowy Rejestr Gmin, w których jest używany język pomocniczy*, <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/urzedowy-rejestr-gmin-w-ktorych-jest-uzywany-jezyk-pomocniczy2> (dostęp: 10.07.2025); Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas, 1995 m. sausio 31 d. Nr. I-779 [tłum. Ustawa o języku państwowym Republiki Litewskiej z dnia 31 stycznia 1995 r. Nr I-779], Valstybės žinios, 1995-02-18, Nr. 15-344.

3. Pisownia imion i nazwisk polskich na Litwie w świetle orzecznictwa Komitetu Praw Człowieka ONZ

Problem prawidłowej pisowni imion i nazwisk mniejszości narodowych, w tym polskiej, w dokumentach urzędowych na Litwie od lat pozostaje przedmiotem sporów konstytucyjnych, międzynarodowych i politycznych. Jest to zagadnienie na styku prawa krajowego, zobowiązań międzynarodowych w zakresie ochrony praw człowieka oraz praktyki administracyjnej państw. Szczególne znaczenie ma w tym kontekście praktyka Komitetu Praw Człowieka ONZ działającego w ramach Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych (dalej „MPPOiP”).

Litwa przystąpiła do MPPOiP w dniu 20 listopada 1991 roku²⁰. Tego samego dnia Litwa przystąpiła do pierwszego protokołu fakultatywnego do Paktu, który przewiduje prawo Komitetu do przyjmowania i rozpatrywania zawiadomień pochodzących od podległych jego jurysdykcji osób, twierdzących, iż stały się ofiarami naruszenia przez to państwo-stronę któregośkolwiek z praw wymienionych w MPPOiP²¹. Komitet w kilku decyzjach rozpatrywał skargi dotyczące odmowy zapisu imion i nazwisk w oryginalnym brzmieniu.

Zgodnie z art. 17 MPPOiP „nikt nie może być narażony na arbitralną lub bezprawną ingerencję w jego prywatność, rodzinę, dom lub korespondencję, ani na bezprawne zamachy na jego cześć i dobre imię”²². Równocześnie art. 27 stanowi, że „w państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe, osobom należącym do takich mniejszości nie można odmawiać prawa do posługiwania się własnym językiem”²³. W sprawie Coeriel i Aurik przeciwko Holandii Komitet stwierdził, że pojęcie prywatności odnosi się do sfery życia jednostki, w której może ona swobodnie wyrażać swoją tożsamość, zarówno poprzez nawiązywanie relacji z innymi, jak i w życiu osobistym.

²⁰ United Nations Treaty Collection, Chapter IV Human Rights, 4. International Covenant on Civil and Political Rights, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&clang=_en (dostęp: 12.07.2025).

²¹ Protokół fakultatywny do Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych, uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 16 grudnia 1966 r. w Nowym Jorku (Dz.U. 1994 nr 23 poz. 80), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19940230080> (dostęp: 12.07.2025).

²² Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167), <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19770380167> (dostęp: 12.07.2025).

²³ Ibidem.

Komitet stał na stanowisku, że „nazwisko stanowi istotny element tożsamości osoby, a ochrona przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w prywatność obejmuje również ochronę przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w prawo do wyboru i zmiany własnego nazwiska. Na przykład gdyby państwo zmuszało wszystkich cudzoziemców do zmiany ich nazwisk, stanowiłoby to ingerencję sprzeczną z art. 17”²⁴.

W tej sprawie wniosek autorów o uznanie zmiany ich imion na imiona hinduskie w celu prowadzenia studiów religijnych został uwzględniony w 1986 roku. Państwo-strona odmówiło natomiast uznania zmiany ich nazwisk, argumentując, że autorzy nie wykazali, iż zmiana ta była niezbędna dla kontynuowania ich studiów, że nazwiska te mają konotacje religijne oraz że nie brzmią „holendersko”. Komitet uznał, iż podstawy takiego ograniczenia praw autorów wynikających z art. 17 nie są rozsądne, a odmowa uwzględnienia wniosku autorów była arbitralna w rozumieniu art. 17 ust. 1 MPPOiP. Wynikiem było stwierdzenie Komitetu o naruszeniu art. 17.

Sprawa Klečkovski przeciwko Litwie, rozpoznana przez Komitet Praw Człowieka ONZ w 2007 roku, dotyczyła ochrony tożsamości jednostki poprzez prawidłowy zapis nazwiska w dokumentach urzędowych. Klečkovski, obywatel Litwy polskiego pochodzenia, zaskarżył obowiązek adaptacji zapisu swojego nazwiska do wymogów litewskiej ortografii, wskazując naruszenie jego prawa do życia prywatnego (art. 17 MPPOiP), równości wobec prawa (art. 26 MPPOiP) oraz prawa osób należących do mniejszości do używania własnego języka (art. 27 MPPOiP).

Istota sporu sprowadzała się do wymogu zapisu nazwiska skarżącego w dokumentach tożsamości wyłącznie w litewskiej ortografii, co miało prowadzić – zdaniem Klečkovskiego – do zniekształcenia jego nazwiska i osłabienia więzi z polską tożsamością. Skarżący podnosił, że zapis „Klečkovski” zamiast „Kleczkowski” w paszporcie wpływa na jego poczucie tożsamości, utrudnia kontakty rodzinne za granicą oraz wystawia go na drwiny i biurokratyczne trudności. Argumentował także, iż w kilku państwach europejskich (takich jak Austria czy Francja) dopuszcza się w dokumentach publicznych zapisy nazwisk zgodne z tradycją narodową mniejszości, co nie stanowi nadmiernego obciążenia dla administracji. Komitet jednak odmówił

²⁴ Human Rights Committee, Coeriel et al. v. The Netherlands, Communication No. 453/1991, CCPR/C/52/D/453/1991 (1994), para 10.2.

merytorycznego rozpoznania sprawy, bo uznał, że zarzuty autora nie zostały w sposób dostateczny uzasadnione²⁵. Niektórzy autorzy uważają tę decyzję Komitetu za wątpliwą²⁶.

W sprawie Raihman przeciwko Łotwie Komitet uznał, że zmiana pisowni nazwiska (dodanie liter zgodnych z ortografią państwową) wbrew woli osoby stanowiła ingerencję w sferę prywatności, wymagającą uzasadnienia i proporcjonalności: „Komitet zauważa, że artykuł 19 Ustawy o języku państwowym państwa-strony przewiduje szeroką i ogólną zasadę, zgodnie z którą wszystkie imiona i nazwiska muszą odpowiadać normom języka łotewskiego i być zapisywane zgodnie z jego regułami. Dla imion i nazwisk innego pochodzenia etnicznego nie przewidziano żadnych wyjątków. Komitet przypomina, że wprowadzenie koncepcji arbitralności ma na celu zagwarantowanie, iż nawet ingerencja przewidziana prawem będzie zgodna z postanowieniami, celami i założeniami Paktu oraz w każdych okolicznościach będzie uzasadniona w danych warunkach”.

Komitet odnotował wskazany przez państwo-stronę cel takiej ingerencji, która ma rzekomo stanowić środek niezbędny dla ochrony języka łotewskiego i zapewnienia jego prawidłowego funkcjonowania jako spójnego systemu, w tym poprzez zagwarantowanie integralności jego systemu gramatycznego. Komitet dodatkowo wziął pod uwagę trudności, z którymi borykał się język łotewski w okresie rządów radzieckich, i w związku z tym uznał, że wskazany cel jest zgodny z prawem. „Jednocześnie Komitet uważa, że ingerencja, której w wyniku tego doznał autor skargi, powoduje poważne niedogodności, które nie są rozsądne, zważywszy na fakt, iż są one niewspółmierne do realizowanego celu.

Chociaż kwestie polityki ustawodawczej oraz sposobów ochrony i promowania języków państwowych najlepiej pozostawić w gestii państw-stron, Komitet uznaje, że przymusowe dodanie odmiennego końcowego elementu do nazwiska, które w oryginalnej formie było używane przez dziesięciolecia, skutkujące zmianą jego brzmienia, stanowi ingerencję, która jest niewspółmierna do celu, jakim jest

²⁵ Human Rights Committee, *Klečkovski v. Lithuania*, Communication No. 1285/2004, CCPR/C/90/D/1285/2004 (dostęp: 12.07.2025).

²⁶ *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich (osobistych) i politycznych. Komentarz*, red. R. Wieruszewski, Warszawa 2012, s. 383–384.

ochrona języka państwowego. Opierając się na wcześniejszych orzeczeniach, w których Komitet podkreślał, że ochrona przewidziana w artykule 17 obejmuje prawo do wyboru i zmiany swojego imienia i nazwiska, Komitet stwierdza, że tym bardziej chroni ona przed biernym przymusem zmiany imienia i nazwiska przez państwo-stronę. W związku z tym Komitet uważa, że jednostronna zmiana przez państwo-stronę imienia i nazwiska autora w dokumentach urzędowych nie jest uzasadniona i w związku z tym stanowi arbitralną ingerencję w jego życie prywatne, naruszającą artykuł 17 Paktu²⁷. Chociaż sprawa dotyczyła Łotwy, jej znaczenie dla Litwy jest oczywiste ze względu na podobieństwo ustawodawstwa dotyczącego obowiązkowej transkrypcji nazwisk według reguł języka państwowego. Należy zauważyć, że Komitet przyjął podobną decyzję z podobnym uzasadnieniem w sprawie Bulgakov przeciwko Ukrainie²⁸.

Orzecznictwo Komitetu Praw Człowieka ONZ pokazuje, że ochrona nazwiska w uniwersalnym systemie praw człowieka przede wszystkim jest związana z prawem do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego. Automatyczna lituanizacja imion i nazwisk, bez uwzględnienia woli osoby zainteresowanej oraz bez proporcjonalnego i racjonalnego uzasadnienia, może być sprzeczna z art. 17 i 27 MPPOiP. Stanowi to istotny argument dla polskiej mniejszości narodowej w Litwie w dyskursie konstytucyjnym oraz w ewentualnych postępowaniach przed organami międzynarodowymi.

4. Nowe rozwiązania i nowe problemy pisowni imion i nazwisk na Litwie

Od 1994 roku do 2021 roku w prawie litewskim w kwestii pisowni imion i nazwisk polskiej mniejszości zasadniczo nic się nie zmieniło, a sytuacja uległa nawet pogorszeniu, gdyż 1 stycznia 2010 roku skończył się termin działania ustawy o mniejszościach narodowych Republiki Litewskiej²⁹. Natomiast w Polsce 6 stycznia 2005 roku została przyjęta ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych

²⁷ Human Rights Committee, Raihman v. Latvia, Communication No. 1621/2007, CCPR/C/100/D/1621/2007, para 8.3.

²⁸ Human Rights Committee, Bulgakov v Ukraine' Communication No. 1803/2008, (2CCPR/C/106/D/1803/2008, para 7.2–7.3.

²⁹ Tautinių mažumų įstatymas [tłum. Ustawa o mniejszościach narodowych], <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1A5E1EE24CAE> (dostęp: 1.05.2025).

oraz o języku regionalnym (dalej „ustawa RP”), która dała zielone światło na litewskie znaki diakrytyczne w pisowni imion i nazwisk, dwujęzyczne nazewnictwo znaków topograficznych i język litewski jako pomocniczy, z czego korzystają mieszkańcy gminy Puńsk³⁰. W Polsce każdego roku kilka osób narodowości litewskiej decyduje się na pisownię oryginalną imienia i nazwiska³¹.

Na Litwie z kolei w pierwszej i drugiej dekadzie III tysiąclecia odnotowano regres w tych sprawach. Po wejściu do UE w 2004 roku na Litwie pojawił się problem pisowni nazwisk obywateli Litwy, które wyszły za mąż za obcokrajowców. Ten problem miał wzrastający trend z racji wzrostu liczby takich małżeństw oraz wzmocnił presję na znalezienie rozwiązania również w sprawie pisowni imion i nazwisk polskiej mniejszości na Litwie.

W związku z ogromnym wzrostem nadużyć i naruszeń w zakresie praw człowieka i mniejszości narodowych na Litwie zaobserwowanych od czasu przystąpienia do UE w 2010 roku na Litwie powstała Europejska Fundacja Praw Człowieka (dalej EFHR), która okazywała pomoc prawną w tych sprawach, między innymi pisowni imion i nazwisk³². Do 2022 roku EFHR wygrała ponad 130 sądów dotyczących pisowni imion i nazwisk, część z nich dotyczyła pisowni znaków diakrytycznych.

18 stycznia 2022 roku Sejm RL przyjął akt prawny Ustawa o pisowni w dokumentach imienia i nazwiska osoby (dalej „ustawa RL”), który umożliwił obywatelom Litwy należącym do mniejszości narodowych używania w imionach i nazwiskach,

³⁰ Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. 2005 nr 17 poz. 141). Mniejszość litewska w Polsce ma litewskojęzyczne szkolnictwo, podwójne nazewnictwo miejscowości, język pomocniczy, zapis imienia i nazwiska ze znakami diakrytycznymi. Mniejszość polska na Litwie nie ma podwójnego nazewnictwa, języka pomocniczego, nie ma pisowni imion i nazwisk z znakami diakrytycznymi. Zob.: K. Tarka, *Szkolnictwo litewskie w Polsce*, [w:] *Litwini*, red. K. Górski, Warszawa 2013, s. 57–58; A. Nowakowska, *W szkole, w pracy i w urzędzie. Obecność języka litewskiego w przestrzeni publicznej zamieszkiwanej przez mniejszość litewską w Polsce*, [w:] *Litwini*, s. 59–71; C. Żołędowski, *Litwini i Polacy – społeczne postawy wobec mniejszości*, [w:] *Litwini*, s. 149; E. Kurzępa, *Sytuacja administracyjnoprawna mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce*, Toruń 2009, s. 76–106; E. Kuzborska, *Ochrona prawna mniejszości narodowych na Litwie*, Wilno 2011, s. 176–197.

³¹ A. Nowakowska, op. cit., s. 149.

³² Europejska Fundacja Praw Człowieka, *O nas*, <https://www.efhr.eu/o-nas> (dostęp: 1.05.2025).

na podstawie źródeł historycznych, łacińskich liter „w”, „x”, „q” oraz dwuznaków „sz”, „cz”, „rz”, „dz”, „nn”, „tt”, ale bez znaków diakrytycznych³³.

Analiza dyskusji, która wynikła podczas omawiania tego aktu prawa, ukazuje wyraźny podział opinii – postowie o bardziej liberalnych poglądach sugerowali uznanie imienia i nazwiska za własności obywatela, co skutkowałoby przyzwoleniem na zapis imienia i nazwiska według woli obywatela, ale bez znaków diakrytycznych. Druga grupa postów o poglądach konserwatywnych optowała za zapisem imienia i nazwiska zgodnie z gramatyką języka litewskiego, ponieważ „paszport obywatela Republiki Litewskiej jest oficjalnym dokumentem potwierdzającym stały stosunek prawny między osobą a państwem, obywatelstwo osoby oraz że stosunki obywatelskie są sferą życia publicznego państwa, imię i nazwisko osoby w paszporcie obywatela muszą być zapisane w języku urzędowym”. Po burzliwej dyskusji wynik głosowania był następujący: „za” – 82, „przeciw” – 37, „wstrzymało się” – 3. Sejm przyjął większością głosów tę ustawę, która została podpisana przez prezydenta RL i weszła w życie 1 maja 2022 roku³⁴.

³³ Lietuvos Respublikos Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymas [tłum. Ustawa o pisowni w dokumentach imienia i nazwiska osoby], <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c8890cd07e6e11ec993ff5ca6e8ba60c> (dostęp: 1.05.2025). Polska mniejszość narodowa ma swoją reprezentację w Sejmie Republiki Litewskiej: Akcję Wyborczą Polaków na Litwie – Związek Chrześcijańskich Rodzin, której przedstawiciele piastują od lat wiele funkcji we władzach państwowych. Niestety na tym polu mają bardzo niską skuteczność z powodu braku zdolności koncyliacyjnych i kompetencji w ostatecznym rozwiązaniu tego problemu. Zob.: A. Kosewski, *Polityka państwa nadbałtyckich (Litwy, Łotwy, Estonii) wobec mniejszości narodowych*, [w:] *Problemy narodowościowe w Europie i ich wpływ na stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*, red. H. Szczerbiński, Warszawa 2009, s. 144.

³⁴ Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių stenogramų rinkinys, Trečioji sesija 2021 m. gruodžio 16 d. – 2022 m. sausio 20 d. [tłum. Zbiór stenogramów posiedzeń Sejmu Republiki Litewskiej, Trzecia sesja, 16 grudnia 2021–20 stycznia 2022 r.], Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija 2022, s. 422–429. Próba zgłoszenia przez Ritę Tamašunienę, przedstawicielkę AWPL-ZChR, znaków diakrytycznych do tej ustawy nawet nie została przyjęta z powodu niezbrania 29 wymaganych podpisów postów w tej sprawie. Zob. ibidem, s. 424. Na uwagę zasługuje opinia posła Juliusa Sabatauskasa, który po głosowaniu o rygorach wobec pisowni swego imienia i nazwiska powiedział: „ludzie mogli to zrobić na własnym nagrobku – tam (idź na cmentarz, a zobaczysz) wszystkie nazwiska są napisane w formie, w jakiej powinny być. Ludzie stali się wolni dopiero po śmierci. W końcu zdaliśmy sobie sprawę z ich praw i wolności, czego nie byliśmy w stanie zrobić do tej pory”. Zob. ibidem, s. 429.

W sierpniu 2021 roku EFHR rozpoczęła akcję *Mam prawo do oryginalnej pisowni swego imienia i nazwiska*³⁵. Wielu skorzystało z tej możliwości i złożyło odpowiednie dokumenty. Jednym z nich był Jaroslav Volkonovski, który zgłosił się do samorządu rejonu wileńskiego o zmianę zlituanizowanego imienia i nazwiska na „Jarosław Wołkonowski”.

Otrzymał negatywną odpowiedź, którą zaskarżył w sądzie. Po rozpoznaniu sprawy w dniu 1 czerwca 2022 roku sąd wydał wyrok przyzwalający na taki zapis, uzasadniając go przyjęciem nowej ustawy oraz nową interpretacją znaku diakrytycznego „ł”:

„Kwestia stosowania nielitewskich liter ze znakami diakrytycznymi w dokumentach została rozwiązana przez nowe zmiany w ustawodawstwie poprzez stwierdzenie, że litera ze znakiem diakrytycznym może być używana, jeśli znajduje się w alfabecie litewskim”. Sąd rozstrzygnął kwestię znaków diakrytycznych w ten sposób, że jeżeli znak diakrytyczny opiera się na literze, która jest w alfabecie litewskim, to taki znak diakrytyczny może być wpisany³⁶.

Strony nie złożyły apelacji i wyrok uprawomocnił się 1 lipca 2022 roku, co było dużym sukcesem. 7 lipca 2022 roku Centrum Rejestru Mieszkańców Litwy poinformowało, że nie ma możliwości wpisania znaku diakrytycznego „ł”, będzie to możliwe po rozwiązaniu kwestii technicznych i finansowych związanych z wdrożeniem kodowania UTF-8³⁷, co oznaczało nieprzygotowanie władz na takie rozwiązania.

Tymczasem 13 lipca 2022 roku do sądu w sprawie wyroku zwróciła się Nida Grunskienė, generalna prokurator Litwy, z prośbą o wznowienie tej sprawy, motywując błędnym zastosowaniem ostatnich rozwiązań prawnych, które nie dopuszczały wpisywania do imion i nazwisk polskich znaków diakrytycznych³⁸. Sąd 21 lipca wydał

³⁵ EFHR rusza z kampanią społeczną na rzecz oryginalnej pisowni imion i nazwisk, „Kurier Wileński” z 27 sierpnia 2021 r., <https://kurierwilenski.lt/2021/08/27/efhr-rusza-z-kampani-spoeczna-na-rzecz-oryginalnej-pisowni-imion-i-nazwisk> (dostęp: 10.07.2025).

³⁶ Civilinė byla Nr. e2YT-13948-1125/2022, Teisminio proceso Nr. 2-68-3-09436-2022-7.

³⁷ Pismo Registru Centras Nr. A33(18)-599 z 7 lipca 2022 roku.

³⁸ Pismo generalnej prokuratury z dnia 13 lipca 2022 roku: Prašymas atnaujinti procesą civilinio proceso kodekso 366 straipsnio 1 dalies 9 punkto pagrindu Vilniaus miesto Apylinkės teismo civilinėje byloje nr. e2yt-13948-1125/2022 [tłum. Skarga o wznowienie postępowania na podstawie art. 366 § 1 pkt 9 kodeksu postępowania cywilnego w sprawie cywilnej nr e2yt-13948-1125/2022 Sądu Rejonowego Miasta Wilna].

postanowienie, w którym uwzględnił prośbę prokurator generalnej, i podjął decyzję o uzupełnieniu przez prokurator generalną pozwu³⁹.

8 sierpnia 2022 roku sąd poprosił o ustosunkowanie się do nowych zastrzeżeń prokurator generalnej⁴⁰ i wydał postanowienie tego samego dnia, na podstawie którego wstrzymał wyrok z dnia 1 czerwca 2022 roku w części dotyczącej znaku diakrytycznego „ł”⁴¹. 26 sierpnia 2022 roku została złożona do sądu opinia Jarosława Wołkonowskiego o nieuzasadnionym odrzuceniu prośby prokurator generalnej.

Jednak 17 października 2022 roku sąd wznowił tę sprawę, zaś 17 listopada postanowił zwrócić się do Sądu Konstytucyjnego w sprawie zgodności z konstytucją RL pisowni imion i nazwisk ze znakami diakrytycznymi⁴². Sąd Konstytucyjny RL sprawę przyjął do rozpatrzenia i pod koniec grudnia 2023 roku wydał orzeczenie: znaki diakrytyczne nie przeczą konstytucji RL, ale ustawodawca (Sejm RL) powinien przyjąć niezbędne ku temu akty prawne, aby była prawna możliwość zapisania imienia i nazwiska ze znakami diakrytycznymi⁴³. Na podstawie tego orzeczenia sąd w Wilnie w dniu 4 marca 2024 roku ogłosił wyrok: zezwolić na wpisanie w imieniu i nazwiska litery

³⁹ Postanowienie sądu z dnia 21 lipca 2022 r. Civilinė byla Nr. eA2-19650-987/2022 Teisminio proceso Nr. 2-68-3-09436-2022-7.

⁴⁰ Pranešimas dėl atsiliepimo į prašymą dėl proceso atnaujinimo pateikimo 2022-08-08 Nr. eA2-19650-987/2022 [tłum. Zawiadomienie o złożeniu odpowiedzi na wnioski o wznowienie postępowania nr eA2-19650-987/2022 z dnia 8 sierpnia 2022 r.].

⁴¹ Vilniaus miesto apylinkės teismas, NUTARTIS, 2022 m. rugpjūčio 8 d., Civilinė byla Nr. eA2-19650-987/2022, Teisminio proceso Nr. 2-68-3-09436-2022-7 [tłum. Sąd Rejonowy Miasta Wilna, Uchwała, 8 sierpnia 2022 r., sprawa cywilna nr eA2-19650-987/2022, nr procesu 2-68-3-09436-2022-7].

⁴² Vilniaus miesto apylinkės teismas, Nutartis 2022 m. lapričio 14 d. Civilinė byla Nr. eA2-19650-987/2022, Teisminio proceso Nr. 2-68-3-09436-2022-7 [tłum. Postanowienie Sądu Rejonowego Miasta Wilna z dnia 14 listopada 2022 r. Sprawa cywilna nr eA2-19650-987/2022, Postępowanie nr 2-68-3-09436-2022-7].

⁴³ Orzeczenie Sądu Konstytucyjnego Republiki Litewskiej z dnia 28 grudnia 2023 roku, Dėl asmenvardžių rašymo asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose lotyniško pagrindo rašmenimis su lietuvių kalbos abėcėlėje nesančiais diakritiniais ženklais [tłum. W sprawie pisowni nazwisk w dokumentach tożsamości alfabetem łacińskim ze znakami diakrytycznymi, które nie występują w alfabecie litewskim], <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2937/content> (dostęp: 10.07.2025).

„w”, natomiast odrzucić pozew w części dotyczącej wpisania litery „ł”, jako znaku diakrytycznego, którego możliwości wpisania ustawodawca nie ujął⁴⁴.

3 kwietnia 2024 roku do sądu okręgowego w Wilnie została złożona apelacja w sprawie odrzucenia litery „ł” w zapisie imienia i nazwiska, którą 18 czerwca 2024 roku sąd okręgowy nie uwzględnił i zostawił w mocy wyrok z dnia 4 marca 2024 roku⁴⁵. 16 września 2024 roku w tej sprawie została złożona skarga kasacyjna do Sądu Najwyższego Republiki Litewskiej, w której przedstawiono przypadki wpisania znaków diakrytycznych „ń” (między innymi wyrok z dnia 27 stycznia w sprawie nr e2YT-2356-294-2022, Mulerskaitė-Waczyńska) i „ö” (wyrok z dnia 14 kwietnia 2022 roku w sprawie nr e2YT-8101-1089-2022, Györffy) w nazwiskach obywateli Litwy, którzy zawarli związki małżeńskie⁴⁶.

To jeszcze raz potwierdzało dyskryminacyjną praktykę w pisowni imion i nazwisk wobec obywateli Litwy – w przypadku jednej grupy były wpisywane w litewskich paszportach znaki diakrytyczne, a drugiej grupie, która miała takie nazwiska według źródeł archiwalnych przodków (ojciec, dziadek, pradziadek), tego zakazywano. Sąd Najwyższy w dniu 13 lutego 2025 roku wydał wyrok, w którym odrzucił skargę kasacyjną, zaś w uzasadnieniu przypadków wpisywania znaków diakrytycznych „ć”, „ń” i „ö” dla obywateli Litwy odpowiedział, że te przypadki były przyjęte według wcześniejszego prawa, które już nie jest aktualne i zostało znowelizowane⁴⁷. Na tym wyroku Sądu Najwyższego Litwy ścieżka sądowa krajowa została wyczerpana i otworzyła się możliwość złożenia tej sprawy do sądów międzynarodowych, o czym mowa będzie w rozdziale piątym.

⁴⁴ Vilniaus miesto apylinkės teismas Sprendimas 2024 m. kovo 4 d., Civilinė byla Nr. eA2-244-987/2024 Teisminio proceso Nr. 2-68-3-09436-2022-7 [tłum. Wyrok Sądu Rejonowego Miasta Wilna z dnia 4 marca 2024 r., Sprawa cywilna nr eA2-244-987/2024 Postępowanie nr 2-68-3-09436-2022-7].

⁴⁵ Vilniaus Apygardos teismas nutartis, 2024 m. birželio 18 d., Civilinė byla Nr. e2A-1148-614/2024, Teisminio proceso Nr. 2-68-3-09436-2022-7 [tłum. Wyrok Wileńskiego Sądu Okręgowego z dnia 18 czerwca 2024 r., sprawa cywilna nr e2A-1148-614/2024, postępowanie sądowe nr 2-68-3-09436-2022-7].

⁴⁶ E. Kuzborska-Pacha, *Ochrona prawna mniejszości narodowych w państwach bałtyckich*, Warszawa 2019, s. 380–391.

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nutartis, 2025 m. vasario 13 d., Civilinė byla Nr. e3K-3-5-684/2025, Teisminio proceso Nr. 2-68-3-09436-2022-7, Procesinio sprendimo kategorijos: 2.2.1.9.1; 2.3.10.7 [tłum. Sąd Najwyższy Litwy, Wyrok z dnia 13 lutego 2025 r., sprawa cywilna nr e3K-3-5-684/2025, postępowanie sądowe nr 2-68-3-09436-2022-7, kategorie decyzji proceduralnych: 2.2.1.9.1; 2.3.10.7].

5. „Pakuj manatki, zabieraj rodzinę oraz bliskich i jedź do Polski”

W części społeczeństwa litewskiego dążenie do wpisanie imienia i nazwiska z polskimi znakami diakrytycznymi przez obywateli Litwy wywołuje działania zastraszania, nienawiści i poniżania. 28 grudnia 2023 roku adwokat Adolfas Remeikis zamieścił w mediach społecznościowych komentarz do wyroku Sądu Konstytucyjnego następującej treści: „Jaroslavai Volkonovski, Jūsų identitetas pilnai atsiskleisti gali tik Lenkijoje, nes Jus esate lenkų tautybės žmogus, todėl Lietuva nėra Jūsų tėvinė, Lietuvoje lenkai net ne tautinė mažuma, nes šalia Jus turite savo valstybingumą Lenkijoje. Jūsų identitetas Lietuvoje niekada neatsiskleis, nes pagal Lietuvos Konstituciją Lietuva yra tautinė valstybė. Ar skaitėte Lietuvos Konstituciją ir ar norite jos laikyti? Nesiverskite per galvą norėdamas įrodyti, kad čia Lenkija, o ne Lietuva. Vilnius ne lenkų, o lietuvių, todėl susikraukite savo mantą, pasiimkite savo šeimą, gimines ir važiuokite į Lenkiją, kol neišseko Lietuvių kantrybė, žaidžiant su mumis lenkiškus – nacionalistinius žaidimus” [tłum. Jaroslav Volkonovski, twoja tożsamość może się w pełni ujawnić tylko w Polsce, bo jesteś Polakiem, dlatego Litwa nie jest twoją ojczyzną, Polacy nie są nawet mniejszością na Litwie, bo obok masz swoją państwowość w Polsce. Twoja tożsamość nigdy nie ujawni się na Litwie, bo zgodnie z konstytucją Litwy Litwa jest państwem narodowym. Czy czytaliście litewską konstytucję i czy chcecie jej przestrzegać? Nie bij głową w mur, udowadniając, że tu Polska, a nie Litwa. Wilno nie jest polskie, jest litewskie, więc pakuj manatki, zabieraj rodzinę i bliskich i jedź do Polski, zanim skończy się cierpliwość Litwinów, grając z nami w polsko-nacjonalistyczne gierki]. W ocenie EFHR i wnioskodawcy był to przykład mowy nienawiści.

2 lutego 2024 roku został złożony wniosek do prokuratury o wszczęcie postępowania przygotowawczego na podstawie wstępnej oceny, że ww. komentarz „prawdopodobnie odpowiada przestępstwu przewidzianemu w art. 170 ust. 2 Kodeksu karnego Republiki Litewskiej, tj. publicznie wyśmiewał, pogardzał, podżegał do nienawiści lub podżegał do dyskryminacji grupy osób lub osoby będącej członkiem takiej grupy (ze względu na narodowość)”⁴⁸.

23 lutego 2024 roku policja wszczęła postępowanie przygotowawcze nr 01-1-07082-24 w sprawie dokonanie przestępstwa przewidzianego w art. 170 ust. 2., ale 24 maja

⁴⁸ Wniosek do prokuratury o wszczęcie postępowania przygotowawczego z dnia 2 lutego 2024 roku.

2024 roku wnioskodawca otrzymał pismo z prokuratury (prokurator Erika Pudžmytė) zawierające uchwałę o umorzeniu postępowania przygotowawczego. Według opinii prokurator w ww. komentarzu było: „wyrażanie idei, które nie powinny być interpretowane jako podżeganie do przemocy, przemocy fizycznej lub dyskryminacji kogokolwiek z jakiegokolwiek powodu, ponieważ ten akt komunikacji nie stanowi podżegania do użytkowników sieci społecznościowej i nie może być udany lub nieudany, ale wyraża osobistą krytyczną opinię na temat konkretnych wymienionych osób. Akt komunikacji wyraża idee, które można uznać za krytyczne i negatywną ocenę przekonań i poglądów konkretnych wymienionych osób z Polski, ale krytyczna opinia sama w sobie nie jest prześmiewcza lub dyskredytująca kogoś”⁴⁹.

Uchwała została podjęta na podstawie wniosków eksperta Laimutisa Laužikasa, lektora Uniwersytetu Wileńskiego, który stwierdził, że komentarz był prywatną opinią i nie zawierał podżegania do nienawiści⁵⁰. Wnioskodawca nie zgodził się z takimi wnioskami, ale pozostałe instytucje eksperckie z Litwy odmówiły sporządzenie niezależnej opinii w sprawie tego komentarza⁵¹.

Równolegle do złożenia wniosku do prokuratury złożona została w dniu 23 stycznia 2024 roku skarga do Adwokatury Litwy z prośbą o wszczęcie sprawy dyscyplinarnej wobec adwokata Adolfasa Remeikisa⁵². Po zapoznaniu się z materiałem dowodowym Sąd Honorowy Adwokatury Litwy wszczął rozprawę dyscyplinarną – zwołał cztery rozprawy w 2024 roku, na które Adolfas Remeikis nie przybył pomimo zaproszeń i ponagleń. Wnioskodawca złożył ustne wyjaśnienia i żądał wymierzenia kary w postaci skreślenia z listy adwokatów Adolfasa Remeikisa. 12 grudnia 2024 roku Sąd Honorowy wydał wyrok skazujący, w którym stwierdził, że takim komentarzem adwokat Adolfas Remeikis złamał zasady etyki adwokata, i wymierzył karę nagany⁵³.

⁴⁹ Pismo z prokuratury z dnia 17 maja 2024 r. sprawy nr 01-1-07082-24.

⁵⁰ Pismo Biura Inspektora Etyki Dziennikarskiej nr EAN-6 z dnia 10 kwietnia 2024 roku.

⁵¹ Według prawa krajowego na stronach Ministerstwa Sprawiedliwości RL jest lista ekspertów, do których można zwrócić, jeżeli wnioskodawca ma zastrzeżenia wobec opinii eksperta. Więc wnioskodawca zwrócił się do dwóch ekspertów z tej listy, którzy odmówili sporządzenia takiej ekspertyzy.

⁵² Skarga do Adwokatury Republiki Litewskiej przeciwko nieetycznemu postępowaniu adwokata Adolfasa Remeikisa z dnia 23 stycznia 2024 roku.

⁵³ Drausmės byla Nr. E7/2024 Lietuvos Advokatūros Advokatų Garbės Teismas, Sprendimas 2024-12-12 [tłum. Postępowanie dyscyplinarne nr E7/2024 Wyrok Sądu Honorowego Adwokatury Litwy z dnia 12 grudnia 2024 r.].

6. Skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Działająca od 2010 roku w Wilnie Europejska Fundacja Praw Człowieka (EFHR)⁵⁴ prowadzi kampanię na rzecz oryginalnej pisowni imion i nazwisk i oferuje bezpłatną pomoc prawną – od konsultacji po procesy sądowe na Litwie oraz przed sądami międzynarodowymi: skargi do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE)⁵⁵ oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (o dwóch najnowszych sprawach poniżej). EFHR jako jedyna organizacja na Litwie, a nawet w Europie, prowadzi i wygrała sprawy sądowe zapewniające oryginalną pisownię imion i nazwisk. Od momentu wejścia w życie ustawy o pisowni imion i nazwisk w maju 2022 roku, jak podaje EFHR, do 1 stycznia 2025 roku do Urzędu Stanu Cywilnego w Wilnie wpłynęło:

1. 335 wniosków o zmianę nazwiska ze względu na narodowość,
2. 437 wniosków od osób będących w związkach małżeńskich z cudzoziemcami⁵⁶.

Po wyczerpaniu środków prawnych na Litwie w kwietniu oraz maju 2025 roku EFHR złożyła do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dwie skargi przeciwko Litwie. Obie opierały się na zarzucie naruszenia art. 8 EKPC (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) oraz art. 14 EKPC (zakaz dyskryminacji), w kontekście odmowy przez władze litewskie możliwości używania oryginalnej polskiej pisowni imion i nazwisk, zawierającej znaki diakrytyczne, w dokumentach urzędowych.

Skarga dotycząca Małgorzaty Runiewicz-Wardyn została złożona 7 kwietnia 2025 roku po tym, jak Sąd Najwyższy Litwy (postanowienie nr DOK-4259) odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej w jej sprawie. W skardze podniesiono argumenty odnoszące się do konsekwencji etnicznej i rodzinnej tożsamości i podkreślano konieczność spójnego zapisu nazwiska kobiety i jej syna, Michała Leona Wardyna, którego prawo do pisowni z literą „ł” zostało wcześniej uznane przez litewski sąd. Wnioskodawcy uważają, że doszło do naruszenia zasady równego traktowania oraz że fakt,

⁵⁴ www.efhr.eu (dostęp: 10.07.2025).

⁵⁵ Sprawa C-391/09, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=93F03E7A26EA215CE712F30B83079289?text=&docid=83085&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6238918> (dostęp: 10.07.2025).

⁵⁶ *Twoje prawo do oryginalnej pisowni imienia i nazwiska*, <https://www.efhr.eu/2025/03/19/prawo-do-oryginalnej-pisowni-imienia-i-nazwiska> (dostęp: 10.07.2025).

iż obowiązujące regulacje dopuszczają użycie niektórych liter alfabetów łacińskich (np. „w”), a odmawiają użycia liter z diakrytykami (np. „ł”), skutkuje nierównym traktowaniem członków mniejszości narodowych. W skardze przywołano także aspekt reputacji akademickiej i konieczności posługiwania się właściwą pisownią imienia i nazwiska w obiegu międzynarodowym, co zostało udokumentowane między innymi publikacjami naukowymi. W odróżnieniu od sprawy Wołkonowskiego w tym przypadku nie występowało cofnięcie nabytego prawa, lecz trwała odmowa jego przyznania mimo istnienia tożsamego stanu faktycznego z rozstrzygnięciem dotyczącym członka rodziny.

Skarga Jarosława Wołkonowskiego została złożona do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w dniu 30 maja 2025 roku, tj. po wydaniu przez Sąd Najwyższy Litwy ostatecznego orzeczenia (nr e3K-3-5-684/2025). Skarżący podniósł w swojej skardze przede wszystkim fakt, że prawo do posługiwania się formą nazwiska „Wołkonowski” zostało mu wcześniej przyznane prawomocnym wyrokiem sądu (z dnia 1 czerwca 2022 roku, sygn. e2YT-13948-1125-2022), następnie było używane przez blisko dwa lata, a mimo to zostało mu ono odebrane w wyniku późniejszej interwencji prokuratora generalnego. Tym samym zarzucił naruszenie zasady ochrony praw nabytych i podniósł problematykę zasady pewności prawa.

Kluczowym elementem jego argumentacji była również akademicka i zawodowa funkcja nazwiska, stosowanego konsekwentnie w ponad 80 publikacjach naukowych, w systemach ORCID oraz innych międzynarodowych bazach danych. Zmiana urzędowa imienia i nazwiska była więc nie tylko sprawą tożsamości narodowej, ale także integralnym elementem jego rozpoznawalności i reputacji naukowej. Wnioskodawca wskazał również na brak jednoznacznej opinii Państwowej Komisji Języka Litewskiego pomimo wyroku Sądu Konstytucyjnego, który taką opinię uznał za kluczową dla dopuszczenia liter diakrytycznych w dokumentach publicznych.

Choć obie skargi dotyczyły tożsamego problemu – odmowy zezwolenia na oryginalną polską pisownię nazwiska – to różniły się co do sytuacji procesowej oraz konstrukcji argumentów. Skarga Jarosława W. dotyczyła cofnięcia wcześniej przyznanego prawa, natomiast skarga Małgorzaty R. dotyczyła odmowy przyznania takiego prawa. Obie skargi eksponowały aspekt reputacji naukowej i prawa do zachowania tożsamości zawodowej, co wpisuje się w orzecznictwo ETPC w zakresie ochrony nazwisk jako części

życia prywatnego i tożsamości osobistej (między innymi *Guillot v. France*⁵⁷, *Daróczy v. Hungary*⁵⁸, *Burghartz v. Switzerland*⁵⁹).

7. Wnioski i konkluzje

Przeprowadzona analiza pozwala stwierdzić, że problem pisowni imion i nazwisk mniejszości polskiej na Litwie stanowi zagadnienie o charakterze systemowym i wynika zarówno z niedostatków legislacyjnych, jak i utrwalonej praktyki administracyjnej. Kwestia ta dotyczy nie tylko językowej formy zapisu, lecz fundamentalnych gwarancji ochrony tożsamości jednostki i poszanowania praw człowieka. W świetle prawa międzynarodowego – zwłaszcza art. 8 Europejskiej konwencji praw człowieka oraz art. 17 i 27 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych – imię i nazwisko należy uznać za integralny element życia prywatnego, a wszelkie ingerencje państwa w ich oryginalną formę wymagają przekonującego uzasadnienia opartego na zasadzie proporcjonalności.

Analiza praktyki litewskiej wskazuje na utrzymującą się niejednolitość w stosowaniu prawa, co skutkuje faktycznym zróżnicowaniem sytuacji obywateli należących do tej samej mniejszości narodowej. Mimo uchwalenia w 2022 roku ustawy o pisowni imion i nazwisk rozwiązania przyjęte w tym akcie mają charakter ograniczony i nie obejmują kluczowych znaków diakrytycznych właściwych językowi polskiemu. Taki stan rzeczy powoduje, że wielu obywateli wciąż napotyka na trudności w urzędowym potwierdzeniu swej narodowej i językowej tożsamości, co w konsekwencji prowadzi do nierównego traktowania.

W świetle przywołanego orzecznictwa Komitetu Praw Człowieka ONZ oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka należy podkreślić, że automatyczna adaptacja nazwisk do reguł języka państwowego, bez zgody osoby zainteresowanej i bez analizy konieczności takiego działania, może stanowić ingerencję arbitralną

⁵⁷ *Guillot v. France*, no. 22500/93, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58069%22%5D%7D> (dostęp: 10.07.2025).

⁵⁸ *Daróczy v. Hungary*, no. 44378/05, <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-87221&filename=001-87221.pdf&TID=ihgdqbxnfi> (dostęp: 10.07.2025).

⁵⁹ *Burghartz v. Switzerland*, no. 16213/90, <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57865%22%5D%7D> (dostęp: 10.07.2025).

i nieproporcjonalną. Dlatego konieczne jest przyjęcie kompleksowych rozwiązań ustawowych i organizacyjnych, które zagwarantują rzeczywistą możliwość zapisu imienia i nazwiska w oryginalnej formie, przy jednoczesnym zachowaniu ochrony języka litewskiego jako języka państwowego. Wymaga to zarówno nowelizacji obowiązujących przepisów, jak i modernizacji systemów rejestrów publicznych, umożliwiających stosowanie pełnego zestawu znaków łacińskich wraz z diakrytykami.

Rozwiązanie tego problemu stanowi nie tylko wymóg prawny, lecz także istotny element polityki budowania społeczeństwa opartego na wzajemnym zaufaniu i szacunku dla różnorodności kulturowej. Poszanowanie prawa mniejszości do oryginalnej pisowni imion i nazwisk jest miarą dojrzałości demokratycznej państwa oraz jego zdolności do łączenia ochrony tożsamości narodowej z poszanowaniem indywidualnych praw człowieka. Realizacja tych postulatów przyczyniłaby się do wzmocnienia pozycji Litwy w systemie europejskim jako państwa respektującego zasady równości, pluralizmu i praworządności.

Bibliografia

Źródła prawa

- Burghartz v. Switzerland, no. 16213/90, [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-57865%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-57865%22]}) (dostęp: 10.07.2025).
- Civilinė byla Nr. e2YT-13948-1125/2022, Teisminio proceso Nr. 2-68-3-09436-2022-7.
- Daróczy v. Hungary, no. 44378/05, <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-87221&filename=001-87221.pdf&TID=ihgdqbxnfi> (dostęp: 10.07.2025).
- Drausmės byla Nr. E7/2024 Lietuvos Advokatūros Advokatų Garbės Teismas, Sprendimas 2024-12-12 [tłum. Postępowanie dyscyplinarne nr E7/2024 Wyrok Sądu Honorowego Adwokatury Litwy z dnia 12 grudnia 2024 r.].
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977 nr 38 poz. 167).
- Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r. (Dz.U. 1994 nr 15 poz. 71).
- Protokół fakultatywny do Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych, uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 16 grudnia 1966 r. w Nowym Jorku (Dz.U. 1994 nr 23 poz. 80).

- Konwencja Ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu dnia 1 lutego 1995 r. (Dz.U. 2002 nr 22 poz. 209).
- Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. 2005 nr 17 poz. 141).
- Guillot v. France, no. 22500/93, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-58069%22%5D%7D> (dostęp: 10.07.2025).
- Human Rights Committee, Coeriel et al. v. The Netherlands, Communication No. 453/1991, CCPR/C/52/D/453/1991 (1994), para 10.2.
- Burghartz v. Switzerland, no. 16213/90, <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-57865%22%5D%7D> (dostęp: 10.07.2025).
- Human Rights Committee, Klečkovski v. Lithuania, Communication No. 1285/2004, CCPR/C/90/D/1285/2004.
- Human Rights Committee, Raihman v. Latvia, Communication No. 1621/2007, CCPR/C/100/D/1621/2007, para 8.3.
- Human Rights Committee, Bulgakov v Ukraine' Communication No. 1803/2008, (2CCPR/C/106/D/1803/2008, para 7.2-7.3.
- Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos tautinių mažumų įstatymo pakeitimo [tłum. Ustawa o zmianie ustawy o mniejszościach narodowych Republiki Litewskiej], <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FA6EB37037F3> (dostęp: 1.05.2025).
- Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nutartis, 2025 m. vasario 13 d., Civilinė byla Nr. e3K-3-5-684/2025, Teismo proceso Nr. 2-68-3-09436-2022-7, Proceso sprendimo kategorijos: 2.2.1.9.1; 2.3.10.7 [tłum. Sąd Najwyższy Litwy, Wyrok z dnia 13 lutego 2025 r., sprawa cywilna nr e3K-3-5-684/2025, postępowanie sądowe nr 2-68-3-09436-2022-7, kategorie decyzji proceduralnych: 2.2.1.9.1; 2.3.10.7].
- Lietuvos lenkų pavardžių ir vardų rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase taisyklės [tłum. Zasady wpisywania polskich nazwisk i imion do paszportu obywatela Republiki Litewskiej], <https://www.vlkk.lt/aktualiausios-temos/svetimvardziai/perrasa-is-lenku-kalbos> (dostęp: 2.07.2025).
- Lietuvos Respublikos Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymas [tłum. Ustawa o pisowni w dokumentach imienia i nazwiska osoby], <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c8890cd07e6e11ec993ff5ca6e8ba60c> (dostęp: 1.05.2025).
- Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymas, 1995 m. sausio 31 d. Nr. I-779 [tłum. Ustawa o języku państwowym Republiki Litewskiej z dnia 31 stycznia 1995 r. Nr I-779], Valstybės žinios, 1995-02-18, Nr. 15-344.
- Nutarimas dėl vardų ir pavardžių rašymo Lietuvos Respublikos piliečio pase [tłum. Postanowienie w sprawie wpisywania imion i nazwisk do paszportu obywatela Republiki Litewskiej], <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A0DD1190CAE9> (dostęp: 1.05.2025).
- Orzeczenie Sądu Konstytucyjnego Republiki Litewskiej z dnia 28 grudnia 2023 roku, Dėl asmenvardžių rašymo asmens tapatybę patvirtinančiuose dokumentuose lotyniškai

pagrindo rašmenimis su lietuvių kalbos abėcėlėje nesančiais diakritiniais ženklais [tłum. W sprawie pisowni nazwisk w dokumentach tożsamości alfabetem łacińskim ze znakami diakrytycznymi, które nie występują w alfabecie litewskim], <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2937/content> (dostęp: 10.07.2025).

Pismo Biura Inspektora Etyki Dziennikarskiej nr EAN-6 z dnia 10 kwietnia 2024 roku.

Pismo z prokuratury z dnia 17 maja 2024 r. sprawy nr 01-1-07082-24.

Pismo Registru Centras nr A33(18)-599 z 7 lipca 2022 roku.

Projektas Asmens vardo ir pavardės rašymo dokumentuose įstatymo Nr. XIV-903 3 ir 4 straipsnių pakeitimo įstatymas, Priedas 2 [tłum. Projekt ustawy o zmianie art. 3 i 4 ustawy nr XIV-903 o pisowni imion i nazwisk w dokumentach, Załącznik 2], <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/1e974fe0f01f11ef8e36d3cb9a713df7?positionInSearchResults=2&searchModelUUID=9fd371bc-2333-4283-97a3-f74681c7575c> (dostęp: 10.07.2025).

Sprawa C-391/09, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=93F0-3E7A26EA215CE712F30B83079289?text=&docid=83085&pageIndex=0&doclang=PL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=6238918> (dostęp: 10.07.2025).

Tautinių mažumų įstatymas [tłum. Ustawa o mniejszościach narodowych], <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1A5E1EE24CAE> (dostęp: 1.05.2025).

United Nations Treaty Collection, Chapter IV Human Rights, 4. International Covenant on Civil and Political Rights, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mt_dsg_no=IV-4&chapter=4&clang=_en (dostęp: 12.07.2025).

Valstybės žinios, 1996-05-10, Nr. 43-1047.

Vilniaus Apygardos teismas nutartis, 2024 m. birželio 18 d., Civilinė byla Nr. e2A-1148-614/2024, Teismo proceso Nr. 2-68-3-09436-2022-7 [tłum. Wyrok Wileńskiego Sądu Okręgowego z dnia 18 czerwca 2024 r., sprawa cywilna nr e2A-1148-614/2024, postępowanie sądowe nr 2-68-3-09436-2022-7].

Wyrok z dnia 27 stycznia 2022 roku sprawy nr e2YT-2356-294-2022, Mulerskaitė-Waczyńska.

Wyrok z dnia 14 kwietnia 2022 roku sprawy nr e2YT-8101-1089-2022, Györffy.

Zbiór Dokumentów, PISM, Warszawa, 3/1991.

Zbiór Dokumentów, PISM, Warszawa, 1/1992.

Zbiór Dokumentów, PISM, Warszawa, 3/1992.

Stenogramy

Lietuvos Respublikos Seimo posėdžių stenogramų rinkinys, Trečioji sesija 2021 m. gruodžio 16 d. – 2022 m. sausio 20 d. [tłum. Zbiór stenogramów posiedzeń Sejmu Republiki Litewskiej, Trzecia sesja, 16 grudnia 2021 – 20 stycznia 2022 r.], Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija 2022.

Sprawozdanie Stenograficzne z 25 posiedzenie Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w dniach 12, 13 i 14 października 1994.

Trisdešimt antrasis posėdis, 1994 m. gegužės 19 d. [tłum. Trzydzieste drugie posiedzenie, 19 maja 1994 r.], https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAK/TAIS.238797/#zyma_4s32posutrat, (dostęp: 2.07.2025).

Artykuły i opracowania

EFHR rusza z kampanią społeczną na rzecz oryginalnej pisowni imion i nazwisk, „Kurier Wileński” z 27 sierpnia 2021 r., <https://kurierwilenski.lt/2021/08/27/efhr-rusza-z-kampa-ni-spoeczna-na-rzecz-oryginalnej-pisowni-imion-i-nazwisk> (dostęp: 10.07.2025).

Europejska Fundacja Praw Człowieka, *O nas*, <https://www.efhr.eu/o-nas> (dostęp: 1.05.2025)

Jakimowicz Robert, *Polityczne aspekty stosunków polsko-litewskich w latach 1991–2003*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie” 2006, nr 706, s. 43–59.

Komentarz na Facebooku, na profilach Adolfa Rimeikisa, Jarosława Wołkonowskiego oraz „Lietuvių Tautinis Centras” [tłum. Litewskie Centrum Narodowe], napisany przez adwokata Adolfa Rimeikisa w dniu 28 grudnia 2023 roku, <https://www.facebook.com/profile.php?id=100077826344254> (dostęp: 29.12.2024).

Kosewski Andrzej, *Polityka państwa nadbałtyckich (Litwy, Łotwy, Estonii) wobec mniejszości narodowych*, [w:] *Problemy narodowościowe w Europie i ich wpływ na stosunki międzynarodowe na przełomie XX i XXI wieku*, red. Henryk Szczerbiński, Warszawa 2009.

Kurzepa Elżbieta, *Sytuacja administracyjnoprawna mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce*, Toruń 2009.

Kuzborska Elżbieta, *Ochrona prawna mniejszości narodowych na Litwie*, Wilno 2011.

Kuzborska-Pacha Elżbieta, *Ochrona prawna mniejszości narodowych w państwach bałtyckich*, Warszawa 2019.

Lietuvių Kalbos Instituto Mokslo Tarybos išvada [tłum. Wniosek Rady Naukowej Instytutu Języka Litewskiego], https://lki.lt/wp-content/uploads/2024/03/LKI_Mokslo_tarybos_isvada_2024-03-05.pdf (dostęp: 26.10.2025).

Międzynarodowy pakt praw obywatelskich (osobistych) i politycznych. Komentarz, red. Roman Wieruszewski, Warszawa 2012.

Nowakowska Agnieszka, *W szkole, w pracy i w urzędzie. Obecność języka litewskiego w przestrzeni publicznej zamieszkiwanej przez mniejszość litewską w Polsce*, [w:] *Litwini*, red. Kacper Górski, Warszawa 2013, s. 59–71.

Tarka Krzysztof, *Szkolnictwo litewskie w Polsce*, [w:] *Litwini*, red. Kacper Górski, Warszawa 2013, s. 43–58.

Twoje prawo do oryginalnej pisowni imienia i nazwiska, <https://www.efhr.eu/2025/03/19/prawo-do-oryginalnej-pisowni-imienia-i-nazwiska> (dostęp: 10.07.2025).

W imię dobrosąsiedzkich stosunków, ELTA, „Kurier Wileński” z 15 stycznia 1992 r., nr 9.

Wołkonowski Jarosław, *Trudna droga do polsko-litewskiego traktatu – próba podsumowania*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2024, t. 23, z. 2, s. 232–250.

Żołędowski Cezary, *Litwini i Polacy – społeczne postawy wobec mniejszości*, [w:] *Litwini*, red. Kacper Górski, Warszawa 2013.

► STRESZCZENIE

Nowe rozwiązania a problemy pisowni imion i nazwisk mniejszości polskiej na Litwie w świetle prawa krajowego i międzynarodowego

Artykuł podejmuje problematykę pisowni imion i nazwisk polskiej mniejszości narodowej na Litwie w świetle prawa krajowego i międzynarodowego. Autorzy podkreślają, że imię i nazwisko stanowią istotny element tożsamości narodowej i osobistej, a sposób ich zapisu w dokumentach urzędowych odzwierciedla stosunek państwa do mniejszości narodowych. Kwestia ta nie tylko ma więc charakter administracyjny, lecz również dotyczy fundamentalnych praw człowieka.

Po 1990 roku Polska i Litwa zawarły szereg aktów prawnych – między innymi deklarację z 1992 roku oraz traktat z 1994 roku – które miały gwarantować prawa mniejszości, w tym prawo do oryginalnej pisowni imion i nazwisk. Jednakże Litwa nie wdrożyła w pełni tych zobowiązań; w traktacie zrezygnowano nawet z odniesienia do „pisowni” i ograniczono się jedynie do „brzmienia” nazwisk, a odrębnej umowy w tej sprawie nigdy nie podpisano. Polska tymczasem od 2005 r. umożliwia litewskiej mniejszości zachowanie oryginalnej pisowni nazwisk, czego Litwa nie odwzajemnia.

Litewska praktyka administracyjna i sądowa pozostaje niejednolita – część obywateli uzyskuje prawo do stosowania znaków diakrytycznych (np. „ń”, „ö”), innym się tego odmawia, co prowadzi do nierównego traktowania. Przykłady indywidualnych spraw, takich jak Jarosława Wołkonowskiego, pokazują, że nawet po korzystnych wyrokach sądowych decyzje te bywają podważane przez prokuraturę przy braku apelacji. Brak jednoznacznych regulacji oraz konsekwentnej woli politycznej ze strony władz litewskich skutkuje dyskryminacją polskiej mniejszości.

Sprawy dotyczące prawa do oryginalnej pisowni były przedmiotem rozważań Komitetu Praw Człowieka ONZ oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które wskazywały, że odmowa może naruszać prawo do prywatności i tożsamości. Europejska Fundacja Praw Człowieka (EFHR) odegrała w tym kontekście istotną rolę, wygrywając ponad 200 spraw sądowych. W 2025 roku do ETPC wniesiono kolejne dwie skargi przeciwko Litwie, w których zarzucano jej dyskryminację i naruszenie prawa do życia prywatnego.

Zdaniem autorów obawy litewskich polityków wobec polskich znaków diakrytycznych są nieuzasadnione, a w obecnej sytuacji geopolitycznej Litwa mogłaby odnieść więcej korzyści, gdyby zdecydowała się na pozytywne rozwiązanie tego problemu.

► SUMMARY

New Solutions and the Problems of Spelling the Forenames and Surnames of the Polish Minority in Lithuania in the Light of National and International Law

The article addresses the issue of the spelling of the forenames and surnames of the Polish national minority in Lithuania in the light of national and international law. The authors emphasize that the forename and surname constitute an important element of national and personal identity, and the way they are spelled in official documents reflects the attitude of the state towards national minorities. The issue is therefore not only of an administrative nature, but also concerns fundamental human rights.

After 1990, Poland and Lithuania concluded a number of legal acts – including the Declaration from 1992 and the Treaty from 1994 – which were supposed to guarantee the rights of minorities, including the right to the original spelling of first and last names. However, Lithuania has not fully implemented these obligations; the Treaty even dropped the reference to “spelling”, limiting itself only to the “sound” of names, and a separate agreement on this issue was never signed. Poland, meanwhile, has allowed the Lithuanian minority to retain the original spelling of their surnames since 2005, which Lithuania has not reciprocated.

Lithuanian administrative and judicial practice remains uneven – some citizens are granted the right to use diacritical marks (e.g. „ń”, „ö”), others are denied it, which leads to unequal treatment. Examples of individual cases, such as Jarosław Wołkonowski’s, show that even after favorable court judgements, these decisions are sometimes challenged by the prosecution in the absence of an appeal. The lack of clear regulations and consistent political will on the part of the Lithuanian authorities results in discrimination against the Polish minority.

The cases concerning the right to the original spelling have been considered by the UN Human Rights Committee and the European Court of Human Rights, which indicated that the denial may violate the right to privacy and identity. The European Foundation for Human Rights (EFHR) has played an important role in this context, winning over 200 court cases. In 2025, two more complaints against Lithuania were brought before the ECHR, alleging discrimination and violation of the right to private life.

According to the authors, the concerns of Lithuanian politicians towards Polish diacritical marks are unfounded, and in the current geopolitical situation Lithuania could benefit more by deciding to positively resolve this issue.